

Demagógiauralom határon innen és túl

Régi és új kincstári hangok

Egyetlen hírlapi glosszát leszámítva tulajdonképpen észrevétlenül hullott hamvába két tartományi vezető – egy magyar és egy szerb – egymást erősítő azon magvas kijelentése, amit a magyar országgyűlés elnökének topolyai látogatása során tettek, miszerint a Vajdaságban már tulajdonképpen nincsenek is kisebbségek, olyannyira teljes a nemzeti egyenlőség és a demokrácia. Efféle, a politikai transzcendencia felhőkakukkvarait ostromló érzelmi elragadtatásokra talán még Erdélyi Károly bértollnokai sem merték rászánni magukat a vajdaságiságra átstilizált titói testvériség-egység ideológiája nevében a mögöttünk hagyott század hetvenes-nyolcvanas éveiben, pedig értettek a népbolondítás fortélyaihoz!

Hogy a magvas kijelentéseket nem nagyon visszhangozta a média, az teljességgel érthető, hiszen e képzelt egyenlőség nemcsak a mindennapi valóságból hiányzik, de nincsenek meg sem alkotmányjogi, sem törvényben rögzített, sem pedig állam- és közigazgatási alapjai. Erre vontkozóan bárki kapásból fel tud sorolni egy tucat példát, talán maguk az említett politikusok is, ha alaposabban a tükörbe néznek.

Nekem azonban – valóságtartalmi hiányosságain túl – egyéb bajom is van a fenti kijelentéssel, ez pedig nem más, mint az abból kiolvasható értékrend, amelyből diszkrét lólábként kilóg a nemzeti kisebbségek kezelésének integratív eszméje: legyünk mindnyájan egyformák a – többnyire csak virtuálisan létező – vajdasági regionális identitástudat jegyében. Ez az eszme, ahogyan azt az ideológiák piacán eddig felkínálták, valójában nem a különbözőségek tiszteletén alapuló egyenlőséget kínálja, hanem a politikai, és végső soron a kulturális igazodást és besimulást, hosszú távon pedig a széleskörű asszimilációt – ezúttal már nem a testvériség-egység, hanem a korszerűbbnek tűnő multikulturalizmus nevében. Valójában mindez nem egyéb, mint az etnocentrikus nacionalizmus szégyenlősebb, regionális változa-

ta. Kisebbségi szempontból lényegében az 1974-es tartományi autonómiával is ez volt a baj. Egy virtuális, látszólag nemzetek feletti regionális identitás nevében egyszerre igyekeztek visszaszorítani minden nemzeti törekvést – a szerbet is –, a valóságban azonban nem a szerbség integrálódott a vajdaságiassághoz mint olyanhoz, hanem a kisebbségek saját nemzeti kultúrájuktól való elszigetelése történt meg több-kevesebb sikerrel (ebben a mi esetünkben hol hallgatólagos, hol tevékeny partnernek bizonyult a Kádár-rezsim).

De mi a szerepe az integratív modellnek kisebbségi szempontból? Milyen szükségletet elégít ki a vajdasági magyar értelmiségi és politikai elit egy részének lelkületében ez a politikai ideológia? Vajon nem tipikus esete ez annak a jelenségnek, amit a szociálpszichológia az agresszió kivetítésének nevez, és úgy ír le, mint olyan folyamatot, amikor is az "áldozat" azonosul a "támadóval"? Közismert társadalomlélektani tény, hogy a tehetetlen ember segítségére siető "másik" egy idő után gyakran átveszi a felelősség terhével együtt az illetékességet, a gyámságot, az irányítást a segítségre szoruló "áldozat", vagyis a gyengébb fél felett. Mindez nem hasonlít – nagyon is kísértetiesen – a mai vajdasági magyar politikai elit és a szerb hatalmi elit demokratikus gondolkodású szárnyának pszichológiailag is alárendelt viszonyára? És még egy kérdés: nem láttuk mi ezt már vérbő, kiteljesedett formájában valahol? Mondjuk, 1974-től 1988-ig, az egypártrendszer keretei között a Vajdaságban? ?

Különben hogy a kisebbségi kérdés "kezelését" mennyire áthatják a szociálpszichológia által az egyéni interakciók vizsgálata során jól leírt módszerek, azt mi sem jellemzi jobban, mint a nemzeti kisebbségek félelmeire és szorongásaira rájátszó állami és pártpolitikai stratégia. Sajnos ebben nem csak a szélsőnationalisták, hanem a liberálisok és a legkülönbözőbb regionális "antinacionalista" pártocskák is jeleskednek. A különbség az, hogy amíg a szélsőnationalisták célja a megfélemlítéssel a kisebbségek passzivitásba taszítása, addig a másik két

csoport úgy adagolja a megfélemlítés szelídebb dózisait, hogy eközben önmagát nem „agresszorként”, hanem „segítőként” tünteti fel, s amikor a szorongás már viszonylag erőteljes, virtuális megmentőként jelenik meg a színen. Az egyik már néhányszor eljátszott koreográfia például ez: „Ne nagyon ugráljatok a jogaitok védelmében, ne akarjatok etnikai autonómiát, látjátok, ez hová vezetett a Balkánon?” A lehetséges válaszok pedig: „Gettósodáshoz, elszigeteltséghez, gazdasági nyomorhoz, nemzeti-ségi konfliktusokhoz, pusztuláshoz, vérfürdőhöz.” A kiutat pedig így fogalmazzák meg: „Ne támogassátok a kisebbségi pártokat, úgysem tudnak elérni semmit, csatlakozzatok hozzánk, és majd együtt megcsináljuk! Megcsináljuk a boldog társadalmat, a gazdag Vajdaságot, ahol már nem lesz fontos az identitás, hanem harmóniában fog élni mind a hat, huszonnyolc vagy harminckét nemzetiség!” Végso soron mindezt így lehetne summázni: „Vajdasági nemzeti kisebbségek, ne vállaljátok önmagatokat, s ha csendben lemondtok identitásotokról, mi cserében majd megvédünk benneteket az etnocentrikus szerb nacionalizmustól, ámen!”

A kérdés csak az, hogyha egy kisebbség – jelesül a vajdasági magyar – elindul ezen az úton, vajon mit lehet még belőle megmenteni? (Természetesen most ne a magukat demokratikusnak valló szerb pártok által besöpörhető szavazatokra gondoljunk.) A másik kérdés pedig, hogy van-e bármiféle esélye igazi önállósággal, pl. törvényhozási jogkörrel rendelkező tartományi státust teremteni a Vajdaságnak?

A többségi nemzeti társadalomba és intézményrendszerbe integráló modell, amely a kisebbségi elnyomás, üldözés és gyors lejárátú eltüntetés alternatívájaként a lassú és kegyes kipusztulást és asszimilációt kínálja, a vajdasági magyarok körében a miloševići nyílt jogsértések éveiben éppúgy felértékelődött, mint a véreskező diktátorból jószágos, bölcs uralkodóvá stilizált Tito elnök nimbusza. Az integratív kisebbségi modell mítosza ráadásul szervesen összekapcsolódik a Vajdaság autonómiájának kérdésével. Nem véletlen tehát, hogy néhány nappal ezelőtt a Magyar Szóban ismét hallatta a hangját az integratív kisebbségi modell egyetlen autentikus képviselője, Major Nándor, aki hatalma teljében ennek a modellnek nem csupán érnyeivel, de bűneivel is testközelből megismerkedhetett, noha ez utóbbiakról tudtommal még egyetlenegyszer sem szólalt meg a nyilvánosság előtt, amit valamennyien csak sajnálhatunk – és ezt most minden ironia nélkül mondom –, pedig a számvetésnek, azt

hiszem, eljött az ideje. Nem azért, hogy bárki bárkivel is leszámoljon, hanem hogy pontosabban megértsük jelenlegi helyzetünket, márpedig ehhez nélkülözhetetlen a vajdasági magyar kisebbségi politizálás történetének és egész motívumrendszerének pontos ismerete.

Major Esélyek a vajdasági autonómiára címmel a Második Vajdasági Konvenció hat, a törpénél is törpébb autonomista pártjának alkotmánykezdeményezése kapcsán járja körül ismét a tartományi autonómia esélyének a kérdését. (Közben kiröppent egy mérgezett nyilat azon egykori politikai ellenfeleire, akik a joghurtforradalom utáni hónapokban átmenetileg ügyesebbnek bizonyultak és sikeresebben lobbiztak a berendezkedési nehézségekkel küzdő miloševićisták háza táján, mint Major és bizalmasai, noha utóbbiak is erősen igyekeztek – de ez most mellékes kérdés.) Ami számomra feltűnő, az Major realizmusa. Illúziótlanul tekint szét a politikai terepen, és igen gyorsan eljut addig a megállapításig, hogy a Vajdaság tényleges autonómiájának visszaszerzésére nincsen lehetőség, hiszen a tartományban többségben élő szerb-ség még azon része is, amely egyébként a regionalizmus híve, a választások során rendre a nagy szerb nemzeti pártokra szavaz, ergo, a vajdasági szerbség nemzeti identitása jóval erősebb esetleges regionális nosztalgiáinál. A nagyobbacska autonomista pártok, pártmaradványok és vezérek (Čanak, Isakov, Veselinov) már régen lemondtak a tartomány egykori státusának visszaállításáról, a fent említett «hatok» jelentősége pedig legfeljebb csak elméleti. Csak arra jó – ezt Major ki is böki – hogy egyszer majd valaki valahol regisztrálja, lám csak, az ördög mégsem volt olyan fekete, hiszen voltak itt olyan szerbek is, akik komolyan gondolták az autonómiát és a multikulturalizmust! Minderre persze, most mondhatnám, hogy ha minket kérdez, ezt megmondtuk volna neki tizenhat évvel ezelőtt is, mint ahogyan valójában meg is mondtuk, magam is, mások is, a Vajdaság autonómiájának kérdésében mindenekelőtt szerb ügyet látva. Major ezt a véleményt ma is elutasítja, mondván, « a közös polgári, multikulturális autonómia (...) akkor is közös ügyünk, ha többségi támogatás csak a szerb választópolgárok részéről érkezhethet. » Csakhogy az általa állítottakból önmagában még nem következik a «közös ügy». A közös ügy felvállalásához az egyéni jogok érvényesítése mentén diszkrétan biztosított multikulturalizmusnál több kell! Hiszen az ilyen módon létrejövő «multikulti» társadalom aligha lenne több posztmodern testvériség-egységénél, vagyis az integratív kisebbségi modell egy újabb variánsá-

nál. Márpedig éppen e modell késő titoista gyakorlati megvalósítása idején – akkoriban a Vajdaságban Major Nándor volt a politikai-ideológiai «atyavajda» – kezdődött el a vajdasági magyar társadalom végzetes romlása.

A polgári jogegyenlőség és a multikulturalizmus – noha jelentőségüket sem kívánom lebecsülni – minden szép és nemes törekvésével együtt porhintés csupán, ha a kisebbségi közösségek tartós fennmaradásának biztosítása céljából a kisebbségi autonómia intézményrendszere nélkül kínálják.

Megnyíltak a kapuk

Miután Gyurcsány Ferenc a nemzet színe előtt bájos nagyvonalúsággal beismerte, hogy a választási kampány során félrevezette az ország lakosságát – tegyük hozzá, a kettős állampolgárságról szóló népszavazást megelőző ellenkampány során sem mondott igazat –, ismét fellángolt a vita a miniszterelnök erkölcsi habitusáról, azonban úgy tűnik, egy fontos mozzanat elkerülte a bírálók figyelmét. Azon túlmenően, hogy Gyurcsány immár nem is kísérli meg letagadni, hogy hazudott, érdemes felidézni a Népszabadságnak adott interjújából a következő mondatot: „Ami igaz és helyes politikailag, nem feltétlenül igaz és elfogadható a hétköznapi erkölcs mércéje szerint.” Mindez azt jelenti, nem közönséges füllentővel állunk itt szemben, hanem olyannal, aki füllentése mellé ideológiát is oda tud rendelni, méghozzá olyat, amelynek mind a jobb-, mind a baloldalon, de úgy általában a hatalomért folytatott politikai küzdelemben sok száz éves hagyománya van a gyakorlat „filozófiájában”. Mindez Magyarországon – elméleti dilemmaként – utoljára a Lukács György köréhez tartozó újdonsült bolsevik értelmiségiek körében merült fel, olyképpen megfogalmazva a kérdést, hogy „át lehet-e hazudni magunkat az igazságig?” A hatalomra jutás pillanatában döbbsentek rá ugyanis, hogy a messianista hevület és a forradalmi utópia egyáltalán nem veszi le a napirendről a hatalomgyakorlás mindennapi követelményét, sőt! Az uralomból adódó erkölcsi dilemmák azonban nemcsak a kor lázadóit, de a konszolidált polgári politikusokat és teoretikusokat, más oldalról meg a moralizáló széplelkeket is folyamatosan foglalkoztatták, ugyanis a politikai gyakorlat elég gyakran adta tapasztalati bizonyosságát annak, hogy az igazmondás kötelessége – melyre a hétköznapi erkölcs int bennünket – szakadékba viheti kis- és nagyközösségek ügyét egyaránt. A politikus – ha a dolgát felelősséggel végzi – nem teheti meg pél-

dának okáért, hogy ellenségeinek akkor is igazat mondjon, amikor azok éppen a haza elvesztésére törnek. De még az ún. átlagember sem maradhat meg a hétköznapi erkölcsének színvonalán – mely minden helyzetben az igazmondást mint abszolútumot involválja –, ha helyezte nem hétköznapi körülmények közé helyezi: képzeljük el azt a rabot, aki a hazugság tilalmára hivatkozva vallatói kérdésére minden különösebb gátlás nélkül feldobja társait!

Gyurcsány tehát jól tudja, hogy kétféle (magánéleti és közéleti) erkölcs között valóban lehet és gyakran van is ellentmondás, hiszen azt idestova egy évszázaddal ezelőtt Max Weber oly találóan és részletekbe menően megfogalmazta, rámutatva, hogy a lelkiismeret-etika és a felelősség-etika dilemmái így vagy úgy minden politikust megérintenek, legfeljebb nem mindegyikük vesz tudomást róluk. Nem kétséges az sem, hogy a politikus mindenekelőtt a felelősség-etika mércéi szerint bírálható el. Ez vonatkozik a hazugságaira is. Jó politikusnak válsághelyzetben, egész közössége érdekében, embercsoportok életének védelmében, társadalmi vagy nemzeti katasztrófák elkerülése érdekében nemcsak szabad hazudni, de az néha egyenesen elkerülhetetlen kötelessége, hiszen a hatalom birtokosaként immár nem pusztán önön lelkiismeretéért tartozik felelősséggel, hanem mindazoknak az életéért, sorsáért is, akiket jelképesen képvisel, s akik felett és úgymond az érdekében - ténylegesen hatalmat gyakorol.

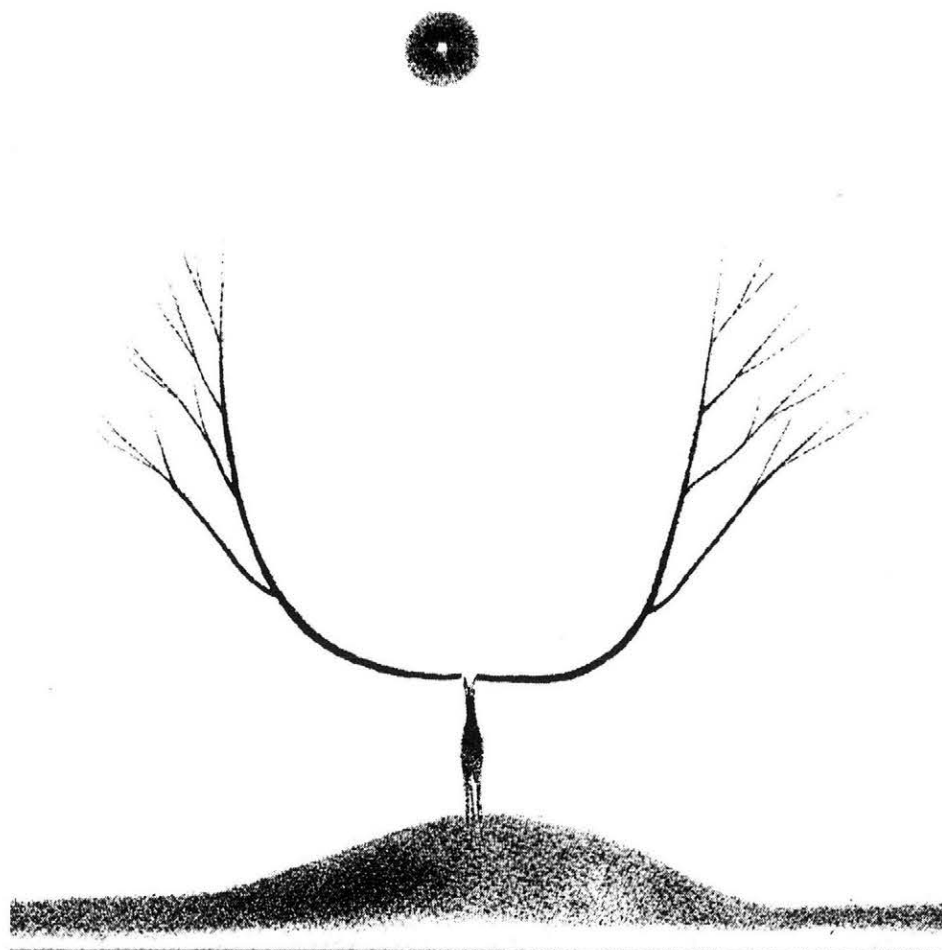
A kiélezett, sorsdöntő helyzetek azonban ritkák. Ezért a lelkiismeret-etika felelősség-etikára történő felcserélése semmiféleképpen sem jelenheti „a cél szentesíti az eszközöket” machiavellista módszereihez való visszatérést, noha a hatalom birtokosai ezt a határt szívesen és előszeretettel lépik át – mint az iraki háborút előkészítő észak-amerikai és nyugat-európai hazugságkampányt figyelve azt láthattuk – még az úgynevezett fejlett demokráciákban is. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy minden hatalom, még a legdemokratikusabb is, genezisét tekintve a latens vagy nyílt, ellenőrzött vagy koncentrált erőszakon alapszik. S akik gyakorolják, megfelelő társadalmi ellenőrzés nélkül egy idő után, vagy hatalomra jutásuk első pillanatától kezdve a közösségre, a társadalomra, a nemzetre stb. leselkedő veszélyt nem a közösségen stb. kívül, hanem azon belül keresik és találják meg, ennél fogva egy idő után maga a közösség, a társadalom, a nemzet... válik kimondva vagy kimondatlanul ellenséggé, megvetett „birka néppé”, amelyet tehát be szabad csap-

ni, félre lehet, sőt egy idő után már félre is muszáj vezetni. Ezért nem sikerülhetett Lukács Györgynek társaival át hazudni magát az igazsághoz, és ezért nem fog az sikerülni Gyurcsány Ferencnek sem – csókolja meg bár ahányszor Ivan Karamazov látomásának Krisztusa a Nagy Inkvizitort. Demokrata meggyőződésű politikus ugyanis sok mindent tehet a nemzet, vagy ha úgy jobban tetszik, a Köztársaság érdekében: válságos helyzetben csalhat és hazudhat is érte, de neki — sohasem. Következmények nélkül a népet ugyanis becsapni nem lehet. Ezt megteheti a pártpolitikus a másik párt vezérével, a diplomata az ellenséges hatalom diplomatájával, a felkelt nép vezére a rátörő zsarnokkal, de a választópolgárok, tehát

a nép többségének akaratából hatalmat gyakorló politikus saját választóinak a népfelség elvének semmibevétele nélkül nem hazudhat.

Gyurcsány Ferenc pedig ezt újfent megtette. Látszólag a felelősség-etika szabályainak megfelelően, valójában azonban annak normáit is megszegve, hiszen nem végveszélyt akart elhárítani a nemzet feje felől, csupán saját maga és társai hatalmát kívánta minden eszközzel biztosítani. Innentől kezdve az egyébként is sápkóros magyar demokráciával bármi megtörténhet: megnyíltak a kapuk a tudatosan alkalmazott machiavellista cinizmus előtt.

De aki ehhez az eszközhöz nyúl, az számíthat rá, hogy vesztét is ez fogja okozni.

Csodaszarvas (a 6., 11. és 15. oldalon b.z. alkotásai)